

TÜRK TARİH ENCÜMENİ MECMUASI

TÜRK TARİH ENCÜMENİ TARAFINDAN NEŞROLUNUR

YENİ SERİ CILT — I

Sayı 5 — HAZİRAN 1930 — MAYIS 1931

BU SAYIDA

Ahmet Refik	Mimar Sinan
M. Ali Şevki	Osmanlı imparatorluğunun kuruluşu
Ahmet Refik	Naima Efendi menfada
Mehmet Behçet	Sinop Kitabeleri
İsmail Hakkı	Anadolu Türk tarihinde üç mühim sima
Nahit Sürrü	Türkiye ile Çarlık Rusya arasındaki münasebat
Mahmut Kemal	Bir Cevap

1931
İSTANBUL
DEVLET MATBAASI

(101 - 24) — 5

60 kurus

MİMAR SINAN

(HAZİNE EVRAK VESİKLARINA NAZARAN)

Mimar Sinan, Türk san'at tarihinin en büyük simalarındandır. Bununla beraber Mimar Sinan'ın hayatı dair lisanımızda *Tezkeretü'l Bünyan* dan başka mühim bir eser yoktur. Bu eserde de Mimar Sinan'ın vefat tarihi 996 olacak iken 986 gösterilmiştir. Türk kültürünün kuvveti ve kudreti siyasette bir Sokollu yetiştirdiği gibi, san'atte de Mimar Sinan'ı yetiştirmiştir. Mimar Sinan, Kayseri'ye tâbi Kesi nahiyesinin Ağırnas köyünde doğdu (895). Bunu kendi şöyle anlatıyor:

"Bu hakir, Sultan Selim Hanı Evvelin gülistanı saltanatının devşirmesi olub Kayseriye sancağında ibtida oğlan devşirmek ol zamanda vaki olmuşdur. Gulâmi acemiyandan hencarı tab'ı müstakim ile neccarlık semtine talib ve ragib olub üstad hidmetinde perkârvar sabitkadem olarak merkez ve medar gözledim,"

Kendinin de itirafından anlaşılıyor ki, Sinan genç yaşında İstanbul'a gelerek Acemi Oğlanlar mektebine konuldu. Burada üstatlar elinde çıraklık ederek yetişti. Akrabasından çoğu gene memleketinde idi. Sinan, Hassa mimarlarbaşı olduğu zaman, onları himaye etmekten geri durmadı. Vücuda getirdiği enefselerle büyük bir şöhret kazandı. İstanbul'un mühim bir mahallesinin kendi namile tevsim edildiğini hayatında gördü(1). Türkiye'nin bütün imar işleri onun elinde idi. Bir bina yapılacak veya tamir olunacağı zaman Divan'a, o zamanın tabiri vechile, mektup yazar, ve her arzusunu serian icra ettirirdi. Mimar Sinan'ın yazdığı bu mektuplar kâmilén zayıf olmuştur. Fakat kendisine hitaben yazılan ve şahsına teallük eden mes'eleler hakkında sadir olan hükümler Hazinei Evrak'ta tamamile mahfuzdur. Koca Sinan hakkında tetebbüatta bulunacak zevata bir hizmet olmak için bu vesikalaları aynen neşrediyoruz:

Mimar Sinan yalnız bina işlerile meşgul olmazdı, çeşmelere ve su

(1) Ahmet Refik, Onuncu asır hîrûde İstanbul hayatı, s 53.

yollarına da nezareت ederdi. Zaten Kırkçeşme sularını Kâğıtane sırtlarını-
dan muntazam yollarla getiren o idi. Bu sefer Gümrukhanе civarında da
bir çeşme yapılmasına lüzum görüldü, suyunu ölçmek vazifesi Mimar
Sinan'a tevdi edildi, ve İstanbul kadısına şu hüküm yazıldı:

“İstanbul kadısına hüküm ki Mektub gönderüb kariyyei Suboy صوبى
kurbinde vaki olub Sarayı Âmire suyundan olub bozulmagıyla nice yıllar
binaya cereyan (iden) suyu ceddim mağfir Sultan Bayezid Han tabe
serahünün camii şerifi suyu yoluna katilub mahrusei İstanbul'da Gümruk-
hane kurbinde ayrılb bir çeşme olmasına Ali zide mecdihuye bundan
evvel emri şerif varid olub ve mezbur sunun başına varub mimar başı
ve sayir ehli vukuf marifetlerile mikdarın tayin idüb arz oluna deyu
ferman olunmagın mezbur sunun başına varılıb ve mimar başı ve su
nazrı ve su yolcuları mahzarında mezbur mikdari ölçülüb bir kamiş
mikdarı olub ziyade ve noksarı yokdur deyu ittifak idüb tayin etdükle-
rin bildirmişsin İmdi arz etdüğün üzre zirkrolunan bir kamiş su zikrolu-
nan camii şerif suyu yoluna katilub mahreci İstanbul'da Gümrukhanе^ه
kurbinde ayrılb bir çeşme olmasın emir idüb buyurdum ki vechi meş-
ruh üzere zikrolunan bir kamiş suyu mahallî mezburde bina olunan çeş-
meye icra etdüresin. Ve zikrolunan suya halen ve minbaad dahlü taarruz
eylemiye deyu hükümu şerifim mumaileyh elinde ibka idüb alâmeti
şerifime itimad kilasın Fi 22 ramazan 973.”

2

Saray'da mutbak arkasında bir oda yapılmak iktiza etti. Mimar Sinan'a ve Saray Ağası'na şu hükümler yazıldı:

“İstanbul şehir eminine ve mimar başına hüküm ki Darüssaade'de
matbah ardında kademe ile ve kemer ile yedi sekiz zira' bir oda yapılı-
mak lâzım olub mahal Saray Ağası'nın malîmî olmagın buyurdum ki
emrim üzre müşarünileyh tayin eylediği mahalde yedi sekiz zira' bir
oda yapılb amma külli harc olunmiyb itlâf ve israfdan hazer olunub
gayet mükellef olınıya Fi 27 recebilmürecceb 975 (Paşa Hazretlerine
virildi).”

* * *

“Sarayı âmire Ağası'na hüküm ki Hâliyâ Darüssaade'de matbah
ardında kademe ve kemer ile yedi sekiz zira' bir oda yapılımak emrim
olmagın ol husus için İstanbul Hassa harcına ve mimar başına hükümu
şerifim gönderilib zikrolunan mahal senin malûmun olmağın buyurdum ki

vusul buldukda zikrolunan mahâli müşarünileyhimaya tayin idüb göste-
resin ki emrim üzre mezkûr odanın binasına mübaşeret idüb itmama
irişdireler Fi 27 recebülmürecceb 975,

3

O sırada Bosna'nın garbinde bir kale inşa edilecekti. Bü kalenin inşasına bir mimar göndermesi için Mimar Sinan'a şü hüküm yazıldı:

"Mimar başına hüküm ki Hersek Beği Hüseyin مهديه مارشنه süddei saadeti-
me mektub gönderüb Mearşka مارشقا iskelesinde bina olunmak ferman
olunan kal'a binasıçün mimar lazim olub ve bundan akdem Mostar
مُوستار köprüsün bina iden Hayreddin خير الدين için bina ilminde mehareti
olub kala'ai mezbûr binasına tayin olunub gönderilmesin arz eylemagin
buyurdum ki vusul buldukda mezkûr Hayreddin'i خير الدين kal'ai mezbûre
binasıçün mimar tayin eyleyüb muacelen gönderesin ki varub müşarün-
ileyh vecih ve münasib gördüğü üzre kal'a binasına mübaşeret idüb
itmami maslahat eylige (Hersek Beği Hüseyin Paşa'nın kapu kethüdası
Davud'a verildi Fi 9 şevval 975 (Dobrovnik begine ve Hersek kadıları-
na da yardım için ayrıca hükümler yazılmıştır).

4

O sırada İkinci Selim Edirne'deydi. Eski Camî'nin bazı yerlerine
pencere açılmak icap etti. Derhal Mimar Sinan'ı çağrırttı :

"Mimar başına hüküm ki Hâliyâ mahrusei Edirne ادرنہ de Eski Camî'
de bazı yerde pencere açılmak lazim olduğu ecilden süddei saadetime
gelmeni emir idüb buyurdum ki vusul buldukda emrim üzre husus
mezbûr için süddei saadetim canibine gelüb gidesin (Mehmed Çavuş
ile Paşa Hazretlerine gönderildi) Fi 9 ramazan 975

5

Bu devirde İstanbul sokakları dardi. Bazı binalarda sokağa doğru
şehnişin veya çardak yapıyordular. Bu yüzden sokaklar daraldığı gibi,
yangın da evden eve pek çabuk sirayet ediyordu. Mes'ele Divan'da mü-
zakere edildi. Bir hüküm yazılarak Mimar Sinan vasıtasisle İstanbul kadı-
sına gönderildi:

"İstanbul kadısına hüküm ki Bundan akdem emri şerif gönderilüb
mahrusei mezbûrede tarikiâm üzerine şehnişin ve çartak çıkarub ve
dükükân yapub yola muzayeka virdikleri Hassa mimarlarım başı Sinan zide
meecdîhu marifeti ile ref' idesin deyu ferman olunmuşidi Hâliyâ ol emri
şerifim kemakân mukarrerdir Buyurdum ki vusul buldukda bu babda temam

mukayyed olub anın gibi tariki âm üzre şehnişin çıkarub ve çartak yapub ve dükkanlar ihdas eyleyüb yola muzayeka virenlerin emri sabıkum üzre müşarünileyh marifeti ile def'ü ref' eyliyesin (Mimar başına verildi) Fi 20 zilkade 975.,

6

Mimar Sinan'ın Kayseriye'de mahlûl mezreâ talep eylediğine dair :
 "Kayseriye نصريہ Begîne ve Kayseriye kadısına hüküm ki Darende mimar başı Sinan Kuramaz قورماز nam kariyye sinurunda kariyyei mezbure halkı ziraat etdürügi دنگی nam yedi yüz akçelik mezreanın rubu' malikânesi evlâdi Hoca Ömer خواجه مام özre ve üç erbaâ dahi Ahmed veledi Haraci احمد ولد حارصى evlât mezburların evlâdi munkati olub haricden bazı kimesneler silsileye evlâdsuz deyu mutasarrif oldukların bildirüb zikrolunan mezreanın malikânesi kendüye temlik olunmak babunda inayet reca itmeğin buyurdumki göresiz kazkiye arz olunduğu gibi olub mezburların bilfil evlâdi munkârız olub haricden bazı kimesneler olvechile mutasarrif ise ki temam zahir ola vukuu üzre mufassal ve meşruh yazub südde saadete arz eyliyesiz (Mimar başı oğlunun kapu kethüdasına virildi) Fi 29 za 978.,

7

Bu esnada Edirne' de Sultan Selim camiinin inşasına faaliyetle devam ediliyordu. Bir taraftan bina işlerinde kullanılmak üzere Acemi Oğlanlar getiriliyor, bir taraftan da Kapı'ya çıkarılıyordu. Bunun için Yeniçi Ağısına ve Mimar Sinan'a şu hükümler yazıldı :

"Yeniçi Ağasına hüküm ki Hâliyâ Edirne de bina olunan camii şerifimdr hidmet için Türk üzerinde olan oğlannlardan yüz nefer oğlan ulûfiye yazub gönderilmesin emir idüb buyurdum ki vardıkda Türk üzerinde hidmet iden Acemi Oğlanların eski ve yarar olanlarından kanunları üzere yüz nefer oğlan yazub camii şerifim binası hidmetiyle gönderesin Şöyle bilâsin Fi 3 şevval 977

8

İki sene sonra Edirne'de Hızırlığın tamiri için de Mimar Sinan'a şu hüküm yazıldı :

"Bina eminine ve mimar başına hüküm ki Mimar başı mektub gönderüb mahrusesi Edirne ادرنے de vaki olan Hızırlığın tamir ve meremmete ihtiyacı vardır deyu yirmi bin akçe tahmin olunduğu bildirdüğü ecil den buyurdum ki arz olunduğu üzere Hızırlığın tamire muhtac olan yerlerin tamir ve termim idüb nemikdar akçe sarf olunduğu yazub bildiresin İtlâf ve israfdan ihtiyat oluna Fi 4 şevval 979.,

9

İkinci Selim zamanı. Saray'da ekmek furunu yok. Ekmek hariçte pişiriliyor. Ekmekçiler arasında daima kavga çıkıyor. Bunları inzibat altına almak için Saray'da bir furun inşası muvafık görülmüyör. Bu furun, Edirne'de yapılan Hasfurundur. Mimar Sinan'a şu huküm yazılıyor:

"Mimar başına ve Edirne'de Hassai emini Halil Bey'e hüküm ki Sarayı Atik Ağası Mehmed zide mecdühu mektub gönderüb Sarayı Âmirede furun olmayub ruzmerre hark olunan ekmek furunu haricde o ub etmekciler zabit olunmamakla birbirlerile mücadele ve fesaddan hâli olmyub Sarayı Âmirede furun bina olunması lazımdır deyu arz eylemeğin Edirne'de kışlanmak müyesser oldunda Hassai Hümayunuma dahi kifayet mikdari etmek bisirmeğe kabil furun bina olunmasın emir idüb buyurdum ki vusul buldukda ikinüz bizzat mukayyed olub Sarayı Âmire varub kangı mahalde furun bina olunmak münasib ise Edirne'de kışlandığı zamanda Hassai Hümayunuma kifayet mikdari etmek bisirmeğe kabil bir furun bina etdirüb ve ne mahalde bina olunub ve ne mikdar akçe sarf olunduğun bildüresin Fi 8 rebi 979.,,

10

Edirne'de Sultan Selim caminin inşasına başlanmış. Mimar Sinan Edirne'de caminin inşasile meşgul. Binanın ne derece ilerilediğini yazmış. Kendisine cevaben şu huküm yazılıyor :

"Mimar başına hüküm ki Şüddei saadetime mektub gönderüb mahrusei Edirne'de bina olunmak emrîm olan camii şerîf binası ahvalin ve benna ve neccar ve ırgat ve ne mertebeye irişdüğün bildirmiş sin Olbabda her ne dimiş isen malûmum oldu. Buyurdum ki vusul buldukda bu babda temam mukayyed olub eğer binanın itmam ve istikhâmında ve eğer benna ve ırgat ve sayır hademenin bittemam ücretleri virilüb kimesne gadrü teadî olunmamakda ve eğer sayır hususlarda gereği gibi mücid ve sâi olub bezli makdur eyliyesin Fi 6 rebiülevvel 979.,,

11

Mimar Sinan İstanbul'dan mermer nakli için taş kemisi istemiş. Fakat gemi mermerleri Ereğli'ye götürmüştür. Bunların oradan Edirne'ye getirilmesi için Mimar Sinan'a şu huküm yazılmış:

"Mimar başına hüküm ki Bundan akdem süddei saadetime mektub gönderüb mermer için taş gemisin göndermek lâzım idügün bildirdüğün ecilden gemi gönderilüb gidikde (git dikde) taş rencber gemilerile Ereğli'ye nakil olunmuş bulunub gemi boş gelmiş lmdi buyurdum ki vusul

buldukda gelân mermeri Ereğli'den getürdüb münasib gördüğün üzre binaya sarf eyliyesin Fi 23 zilhicce 979,,

12

Edirne'de cami inşasına tayin olunanların kendi işlerile meşgül olmuş yip cami inşasının teahhüre uğradığı haber alındı. Mimar Sinan'a şu hüküm yazıldı:

"Sabikan Hazanei Âmirem defterdarı olub hâliyâ mahrusei Edirne de bina olunan camii şerif bina emini olan Hasan Hassa mimarlarım başına hüküm ki Dergâhi muallâm bölgelerinden Edirne' de bina olunan camii şerif mu'temedünaleyhgîne ve istihdamına tayin olunanlar anda hidmetlerinde olmuyub mücerred gayri hidmetlerde bulunmak için kendülerini anda bina hidmetine tayin etdirüb evlerinde ve kendü maslahatlarında oldukça ilâm olundı. Buyurdum ki vusul buldukda bi tevakkuf binanın üzerine varub bölge halkından ol hidmetde mevcud olanlar kimlerdir İhtimam ve iktâm ile görüb bir ferdi sahabet ve siyanet eylemeyeüp sıhhati üzre mevcudların yazub defteri süddei saadtetime göndere sin Kimesneyi himayet ve siyanet hazer eyliyesin (Mahmud Çavuş'a virildi) Fi 8 za 979

13

O sene Atmeydanı'ndaki Saray Acemi Oğlanla'r dar geldi. Bunlardan bir kısmının Galata Sarayı'na nakli icap etti. Eğer oraya da sıçışmayıp oda yapılımak lâzımgelirse, yapması için Mimar Sinan'a şu hüküm yazıldı:

"Mimar başına hüküm ki Atmeydanı Sarayında olan oğlanların Galata Sarayı'na naklolunmak ferman olmayla eğer sıçışmayub oda yapılımak lâzım olursa yapılab naklolunalar deyu emrim olmuş idi. Buyurdum ki vusul buldukda emri şerifim üzre Galata Sarayı'na nakil olmadı mı Nice oldu yazılıb muacelen bildüresin,,

14

Edirne' de yapılan caminin duvarına yazılarının yazılmasına sıra geldi. Mimar Sinan kâtib Molla Hasan'ı istedi. Derhal gönderildi, ve kendisine şu hüküm yazıldı:

" Mimar başına hüküm ki Hâliyâ Edirne' de bina olunmak emrim olan camii şerif için lâzım olan tahrir için kâtib Monla Hasan'ı taleb eylemiş sin İmdi mezkûr mühimmi mezbur için tayin olunub ırsal olun-

muşdur Buyurdum ki varub vusul buldukda camii şerifde tahriri lazim olan mahalleri eğer kâsi ile tahrir olacakları ve eğer sade hat olmak üzere iktiza eyleyen mahalleri gösterüb vecih ve münasib görüldüğü üzere tahrir etdiresin (Kâsi Emini'ne verildi) Fi 8 muharrem 980.,

15

Bu devirde İstanbul'da cahil mimarlar da vardı. Bunların yaptıkları evlerin ocakları tutuşur, yangına sebebiyet verirdi. Mimar Sinan bunu Divan'a yazdı, kendisine şu hüküm gönderirdi:

"Hassa mimarlarım başı Sinan'a hüküm ki Rumik'nden ve sayir yerlerden gelüb neccariye ve benna ilminden haberleri olmayub müşarüniley-hin marfeti olmadıyen ellerine arşun alub mimarlık idüb naehil olmağla bina eyledikleri evlerin ekseriya ocakları tutuşub ihrak olduğun bildir-düğün ecilden buyurdum ki vusul buldukda bu babda mukayyet olub anun gibi benna ve dürduderlik ilminden haberi olmıyub ellerine arşun alub vechi meşruh üzere mimarlık eyliyenleri men' idüb senün marfetin olmadıyen olvechile naehil kimesnelere mimarlık etdirmiyesin (Divan'da Topçular Çavuşuna virildi) Fi 17 sefer 980.,"

16

Caminin anakemerlerinin dördü kilitlendi. Dördü de kilitlenmek üzere. Fakat Mimar Sinan, şehnişinin, kubbenin ve duvarın nasıl olacağını sordu. Aldığı cevap:

"Mimar başına hüküm ki Mektub gönderüb binai şerifimin ne mertebe-yevardığını ve bilfil ana kemerlerinin dördü kilitlenüb ve dördü kilit-lemek üzere olub şehnişini kubbesi ve divarı fer bina olmak ferman olunur Yohsa sade mi olur Emri şerifim taleb eylemiş sin lmdi beher hal pencerelerinedek kâsi olub pencerelerin üstü Surei Fatiha kâşile ya-zılmak lazim olmagın buyurdum ki vusul buldukda pencerelerinedek kâsi olub pencerelerinin üstü kâşile surei fatihai vecih ve münasib gör-düğün üzere yazdırاسın (Zaim Ali'ye verildi) Fi 4 rebiülevvel 980.,"

17

Edirne'de yapılan caminin merdivenleri ve dösemeleri nasıl olmak lazim geldiğine dair Mimar Sinan tarafından yazılan mektuba cevaben gönderilen hüküm:

"Hassa mimarlar başı Sinan Ağa'ya hüküm ki Mektub gönderüb mahrusei Edirne'de bina olunan camii şerif hâliyâ kubbeye geldiğün ve haremî şerifde şadırvan ماناروان etrafi ve dört canibde olan kapuların

zeminleri ve nerdüban sahneleri mermere olub sofaların dösemeleri kükfeğe olmak münasib olduğu ve camii şerifin etrafı ma'mur olmak için kurbinde olan arazii haliyede müceddeden Meyve kapamı bina olunmasın ehli vukuf kimesneler münasib gördüklerin ve Sarayı Atik canibinde vaki olub tuli yüz altmış zira' ve arzı otuz zira olan arazii haliyede on bab evlerin bina olunmak münasib görülmüşdür deyu arz eyledüğün ecilden buyurdum ki cümlesini arz eyledüğün üzre yabdırub itmama irşdüresin Amma itlaf ve israf olunmak ihtimali olmaya Ve Kapan mühimmi için alınması lâzım olan evleri behalarile mirî canibinden alub münasib gördüğün üzre bina etdüresin (Mimar başına verildi) Fi 13 za 980.,

18

Zeyrek camii etrafının teftişine dair Mimar Sinan'a hüküm :

"İstanbul kadisine ve Hassa mimarlar başına hüküm ki Senki kadisin mektub gönderüb Ayasofya evkafına tâbi Zeyrek camii ve Eski İmaret dimekle ma'ruf mescidin halkı meclisi ser'e gelüb zikrolunan cami ve mescidin etrafında vaki olan arzı haliye mukataaya virilüb fevkânî ve tahtanı evler bina olunmağla camii şerife ve mescide külli zararı vardır Görilüb ref' olunmasın taleb ideriz didüklerinde üzerine Muslihüddin nam nayibin ile Hassa mimarlardan Mustafa mu'temedünaleyh kimesneler ile ırsal olunub görilüb testî ve tefahhus olundukda filvaki camii şerif kurbinde Zahide nam hatun fevkânî ve tahtanı evler yapmağla iki penceresi kapanub ve üç kubbenin biri tavuk kümesi ve ikisi ahur olub ahalii mahallî zikrolunan üç kubbe camie tevsi için ilhak olunub musallâ olmasın taleb iderler Ve camie muttasıl tahtanı ve fevkânî evler beşer zira' baid olmak gerekdir deyüb ve zikrolunan Eski İmaret mescidinin etrafi sabikan hâli yerler olub mukataaya virilüb canibi şimalisinde Abdi Halife'nin fevkânî ve tahtanı evleri olmak ille iki penceresi kapanub ve Sinan Ağa vakfı canibinde ahur ihdas itmekle külli zararı olub bir kapusî kâpanub ve canibi şimalisinde Dervîş nam kimesne tahtanı ve fevkânî odalar ihdas itmekle mescid üzerine saçaklar ve su olukları ihdas etmekte külli zararı olub camii şerifden ve mescidden bina zirale beşer zira' baid olmak gerekdir Pencereleri ve kapuları kemakân açılıub camii şerife ve mescide ziya gelüb ruşen ola deyu haber virdiklerin İlâm eyledüğün ecilden buyurdum ki binefsîha üzerine varub muatezayi şer'i şerif üzre refi lâzım oldukları kal'ü ref' idüb arz olunduğu üzre cami ve mescidden beşer zira' buud baid idüb ol kubbeleri dahi muktezayi şer'ü kanun üzre camie ilhak eyleyüb tevsi itdiressiz Ve Ayasofya ve Kalenderhanę ve Zeyrek camilerinin dahi üzerlerine varub anların dahi zararları var ise mufassal ve meşruh yazub arz eyliyesin Sonra olbabda

emrim ne vechile sudur ider ise mucibi ile amel oluna (İstanbul kadısına gönderildi) Fi 13 za 980,,

19

Mustafapaşa köprüsünün muhafazası için Mimar Sinan'a yazılan huküm :

"Edirne kadısına ve mimar başına küküm ki Bundan akdem Edirne kurbinde vaki olan Mustafapaşa köprüsünün önünde bina olunan değirmenin köprüye zararı olduğu ilâm olunmayla hedmolunması emrim olub hâlâ Umur Bey evkafı mütevellisi gelüb mezkûr değirmen henüz hedmolunmamışdır Dahi sed bina etmişlerdir Köprüye zararı vardır deyu bildirmeğin zikrolunan değirmen bilkülliye hedmolunub değirmen sebebile köprüye olan zarar nemikdar nesne ile tamir olunacak mufassal arz eylemen emir idüb buyurdum ki varıcak bizzat üzerine varub camii şerife su gelmek için vaz'olunan dolaba mütearriz olmuyub değirmeni bilkülliye emrim üzre hedmeyleyüb emrine mugayir kimesnei teallül etdirmiyesin Dahi zikrolan değirmen ihdas olunmayla köprüye nemikdar zarar olmuşdur Ve nekadar nesne ile tamir olunmağa mümkündür sıhhat üzre tahmin etdirüb arz eyliyesin (Umur Bey mütevellisi Hasan'a verildi) Fi 9 rebiü'lâhir 981,,

20

Nihayet, caminin kubbesi kavuştu. Mimar Sinan, kubbenin kavuştu - ğuna dair mektup yazarak bir dervişle Saray'a haber verdi. İkinci Selim caminin bir an evvel bitmesini istiyordu. Mimar Sinan'a şu hükmü gönderdi :

"Hassa mimarlarım başı Sinan'a huküm ki Hâliyâ süddei saadetime mektub gönderüb camii şerifin kubbesi biinayetillâhi tealâ kavuştuğun bildirmiş sin Ve mektubunla gelân dervişden camii şerif temam olub içinde namaz kılınmak ne zemandır müyesser olur deyu sual olundukda İdi Edhâ'da ancak müyesserdir deyu cevab virdi İmdi camii şerif ahvali temam malûm lâzîm ve mühim olmagin buyurdum ki vardukda camii şerifin şimdenden sonra olacak binası nedir ve kış içinde işlenmekle zarar olmak ihtimali olmadığı takdirde dikkat ve ihtimam olunsa İdi Edhâ'ya degen nemaz kılmak müyesser midir değil midir meşkûk ve mübhem bir nesne komiyub mufassal ve meşruh yazub süddei saadetime arz eyliyesin (Lütfi Çavuş'a verildi) Fi 27 rebiü'lâhir 981.,

21

Mimar Sinan yalnız caminin inşasile meşgul olmadı. Karasu Yeni-

cesi üzerindeki köprüyü de teftiş etti, ve raporunu verdi. Bunun uzerine Dirama kadısına şu hükmün yazıldı :

“Dirama kadısı olub müfettiş olan Hayreddin'e hükmün ki Hassa mimarlarım başı mektub gönderüb Karasu Yenicesi üzerine emrim üzere varub gördükde tamir olunub amma köprünün ekser gözlerini kum ve ağaç kütükleri tutub ayırtlanmağa muhtac olduğun bildirmegin Kızılca müsellimin iki nebetlüsü bu yıl ol hidmete tayin olunmagın buyurdum ki ol hidmete tayin olunan Hasan Çavuş vusul buldukda tevakkuf etmeyüb zikrolunan köprü hususuna bizzat mukayyed olub tayin olunan Kızılca müsellimlerin bu yıl ol hidmete iki nöbetlüsün oligelân adet üzere çeri başılarile ve zadü zevadlarile ihrac idüb dahi köprii mezburun ayrıtlanmağa muhtaç olan gözlerin ayırtlayub gereği gibi tathir idüb zarar işisdirecek asla bir sebeb komiyub dikkat ve ihtimamda dakika fevt etmiyesin 20 receb 981.”

22

Kıbrıs alındı. Adaya Anadolu'dan reaya yerlestirmek icab etti. Mufassal bir “sürgün emri” yazıldı. Bu emre nazaran Anadolu'nun mühim merkezlerinden, kariyyelerinden bir çok hane gönderileceği gibi, ötedenberi sekavetle iştigal ederek ibadullahın rahat ve aşayışını ihlâl edenler de gönderilecekti. Mimar Sinan'ın doğduğu Ağırnas kariyyesi halkı ile Ürgüp'te ve Keçi Bürcüngöz'de [1] bulunan akrabası da bu meyanda dahildi. Mimar Sinan o zamanlar 86 yaşında idi. Koca Sinan, akrabasının yurtlarından çıkarılmamasını istedi. Arzusu derhal yerine getirildi. Akdağ kadısına şu hükmün yazıldı :

“Akdağ kadısına Hüseyin Çavuş'a hükmün ki Hâlâ Hassa mimarlarım başı mektub gönderüb Kayseriye reayası Kıbrıs'a sürümek ferman olunub kendü sakin olduğu Ağırnas nam kariyye halkı ve ahar kariyyede sakin olan akrabası Keci Berigöz كجي بيكوز de Sarı Oğlu Düğencى ve kariyyei Ürgüb' اورگوب den اورگوب و قردنان nam zimmiler Kıbrıs'a sürgün olmakdan af olunmasın istid'a eylemagin müşarünileyhin sakin olduğu zikrolunan kariyyesi ve akrabasından olan mezkûr zimmiler Kıbrıs'a sürgün olmakdan af olunmak emir idüb buyurdum ki varub vusul buldukda müşarünileyhin sabikan sakin olduğu mezbür kariyyesi ve akrabasından olan mezkûr zimmîleri Kıbrıs'a sürümek için deftere dahi kayid olunmuşlar ise ihrac eyleyüb Kıbrıs'a sürgün olmak emir olunanlardansız deyu rencide etdirmiyesiz Ve bu hükmü şerifimi sicilli mahfuza kayid eyleyüb ellerinde ibka eyliyesiz. (Sahibi olan Mehmed ustaya verildi) 7 ramazan 981. ”

[1] Gerek Ağırnas ve gerek Keçibürungöz, Kayseri'ye tâbi Kesi nahiyesi köylerindendir.

23

Bu esnada Kayseriye halkı her sene külli mikarda güherçile vereceklerini te'min ederek sürgünden affolundular. Keza, Konya halkı da affolundu. Bunun üzerine etrafta olan kariyyeler halkı da afterini reca ettiler. Karaman beylerbeğisi bunların sürülmесini te'hir etti; fakat mes'e-leyi Divan'a arzetti. Kendisine şu hüküm gönderildi:

"Karaman beglerbegisine hüküm ki Mektub gönderüb Kıbrıs'a sürgün olmak ferman olunanlardan nefsi Kayseriye afv olunub etrafda olan kariyye halkı dahi afv olunmasın reca eylemekle Kıbrıs'a emri şerifim mucibince yazılmış ub te'hir olundğun bildirmiş sin İmdi bundan akdem nefsi Konya ve Kayseriye ve Mimar Sinan bir kariyyeden gayri bir ferd afv olunmamışdır Buyurdum ki vusul buldukda mezkürlardan gayri kurada sabikan gönderilân emri şerifim mucibince amel eyleyüb Kıbrıs'a sürülmek emrim olanları fermanı şerifim üzre ihrac etdirüb irsal eyliyesin Olbabda sürgün hidmetine mübaşir olan Hüseyin Çavuş ile mufassal emrim dahi gönderilmişdir Mucibi ile amel eyliyesin (Aydın zade Mehmed Çavuş'a verildi) 20 ramazan 981.."

24

Bu sırada Ayasofya'nın tamirine lüzum görüldü. Kütahya müsellimi-leri bu vazifeye memur edildi. Tamirata Mimar Sinan memur oldu. İstanbul kadısına şu hüküm yazıldı:

"İstanbul kadısına ve Ayasofya mütevellisine hüküm ki Tamiri mesacid ve termimi maabid emri hudayı vahidü vacid olub Sarayı âmirem önünde vaki olan Ayasofya camii şerifinin tamire muhtac bazı yerleri olduğu ilâm olunmagın görülmek için saadet ve ikbal ile bizzat camii mezbura varıldıkda Hassa mimarlarım başı olan kıdevetül emaciidü vel-ekârim Sinan zide mecdühu ve binanın ehli vukufu olanlar cem olub camii şerifin sağ ve sol caniblerinde otuz beşer arşun yir hâli olmak ve medresesinin etrafinda üç zira' yol kalmak ve mirî anbar bozılıb ref' olunmak ve nâm kubbe üzerinde olan minare ref' olunub önünde olan pâyenin üstünde minare bina olunmak ve etrafında hâli kalacak otuz beşer arşun yerde payeler ve kârizler bina olunmak ve camii mezburun içerisinde ve taşrasında tamire muhtac olan yerleri meremmet ve tathir olunmak ve hududunda olan zayid yapuları yıkılıb taş ve tuğla ile lâzım olan yerleri tamir ve örtüye muhtac olan yerleri kurşun ile örtülmek lâzım olduğun ihbar ve tahmin ve iş'ar ve tayin eyledüklerinden maada camii mezburun hududu dahilinde belki camiin kendü payeleri arasında bazı kimesne cüzi mukataa ile sakin olub kadimî binaları bozub ahar

binalar vaz idüb bazı payelerin kesüb kubbeleri ve tolozları tasarrufa tecavüz eyledikleri baiseden emri hümayunumla hâkimüşşer' ve müşarınlı leyh mimar başı ve sayır ehli hibreler üzerine varub gördüklerinde camii şerif etrafında vaki olan damalar biribirini üzerine ve biri birine muttasıl olub camii şerif payendant ve istihkâm için olan kemerler kesilüb yol idilüb ve bazılar payenin temellerin kal' idüb kemerleri ve kalafatları oyub ocaklar ve pencereeler ve dolablar eyleyüb kendü muradları üzere evler ve odalar ihdas eyleyüb ve camii şerif civarında ve payeler dibinde hâşâ halâlar ve soyfeler ihdas eyledükleri zâhir oldunda ehli cadde bilittifak bu tayifenin camii şerif binasına külli zararları olub haraba müşrif olmuşdur. Şöyle ki camii şerifin etrafi tahliye olunub tedarik olunmaya iyazü billâh ankarib camii şerif harab olmak mukarrerdir didükleri ecilden camii şerife bu makule zarar idenlere şer'an ne lâzım gelür deyu şeyhülislâm müftiyyülenam edamallahü tealâ fezaılıhu ilâ yevmil kiyamdan istiftâ olundukda taziri şeddiden sonra itdükleri zararları kusur tazmin olunub ol asıl müfsidler civarı camii şerifden tardü ib'ad olunmak lâzimdir deyu ve kal' eyledükleri payelerin taşların beyi eyleyüb ve zikrolunan kemerleri yıkub kendü muradları üzere toprakdan ve ağacdan yapıdukları evleri yıkdukları mukabelesinde alınmak kifayet eyler mi ve yahud aldukları icareleri ve yıkdukları bina tazmin olunmak lâzım gelür mü ve bazılarının biz böyle bulduk didükleri cevab olur mu deyu istiftâ olundukda bikusur tazmin lâzimdir deyu ve mezkûrlar muktezayı şer'i şerif üzere ihrac olunduklarında bazıları inad idüb Bize zulümdür Çıkmazız diseler ve bazı kimesneler dahi ol muanidlere takviyet eyleyüb kâfir binasıdır yıkılmak lâzimdir yıkılıcak nice olur (denildiğün İslâm olan salâte 'bazıları için dir ise) kâfirlerdir Katilleri mubahdır deyu cevab virmegin muktezayı emri şer'i kavim her ne ise icra ve mezkûr hâdis binalar külliyyen ref' olunub tâmir ve ihya olunmasın emir idüb buyurdum ki vusul buldukda sabikan şeyhülislâm olan mevlâna Muhiddîn hududu tayin eyleyüb yazdığu deftere nazar idüb dahi bir an ve bir saat te'hîr ve ârâm eylemeye yüb bu babda gereği gibi mukayyed olub camii mezbûr etrafında vakıf üzerinde olan evleri ve yapuları bîkülliyye ref' idüb dahi mütevellisine zabtu kabız itdirüb dahi tahmin olunduğu üzere sağ ve sol caniblerinde otuz beşer arşun yerlerin hâli koyub dahi müşârûnileyh mimarlarım başı vecih ve münasib gördüğü üzere hâli kalacak yerden bi tevakkuf payeler ve kârizler bina idüb ve medresesi etrafında yol için üç zira' yeri hâli koyub ve mirî anbarı dahi ref' idüb ve nîm kubbesi üzerinde bir minare bina etdirüb ve bilcümle camii mezburun içerisinde ve taşrasında tâmire muhtac olan yerlerin gereği gibi istihkâm üzere tamir itdirüb ve lâzim olan örtüsünü kurşun ile örtüb haraba müşrif olmağa sebeb olur bir

nesne komiyub tâmir ve termiminde dakika fevtitmeyüb geregi gibi mücid ve sâi ve mimar başı münasib gördüğü üzere mukayyed olub ve fetvayı münif mucibince bihasbeşer'işserif lâzim gelâni icra idüb şer'i mutahhara muhalif kimesniye inad ve muhalefet itdirmeyüb lâzimül arz olanları yazub bildüresin Badennazar bu hükmü şerifimi evkafi camii şerif mütevellisi elinde ibka idüb mazmumu hümayunu ile amel itdiressin (Mütevellisine verildi) Fi 21 s 981., (1).

25

Hafsa'da yapılan hanın amelesinden hapsedilen taşçıların itlakına dair Mimar Sinan tarafından yazılan mektub üzerine Edirne kadısına gönderilen hüküm :

فدوة الامانة والاداره
نحوه امانته وادارته
Edirne kadısına hükmü ki Hassa mimarlarım başı Mimar Sinan'ın söyle arz eyledi ki Hafsa'da bina olunan hanın binasına giderken canibinde olan bağlar içinde Fayik Paşa Oğlu âdemlerinden dört nefer kimesne yola glüb darende nam kerpiçci başından kızıl yelegin alub ellerinden kurtulub sekiz günden sonra mezbur levendatın biri yolda katlolunmuş bulunub üzerine nesne sabit ve zâhir olmadıien mezkûr yoldaşları Siz katletdünüz deyu habs eyleyüb teaddi eylemişler Buyurdum ki hükmü şerifim vusul buldukda filvaki mezkûru mezbûrun taşçılar katletmiş olmayub anlar bunların yoluña gelüb esbabların almış iken hilâfi şer' mezbûrlar habs olmuş ise şer'e muhalif habs olunan taşçıları yayar kefillere virüb itlak eyliyesin (Mimarın âdemisine virildi) Fi 25 m 982.

26

Belgrad ve Samatya kapısında oturan hristiyanlar müraccat ettiler: "Sur duvarlarındaki menfez dar olduğu için mahallimizi su basıyor,, dediler. Teftişi için Hassa mimarlardan Muslıhüddin ile Piri Çavuş gönderildi. Menfezlerin filhakîyka dar olduğu anlaşıldı. Menfezlerin tevsii için Mimar Sinan'a şu hüküm yazıldı:

"İstanbul kadısına ve mimar başına hükmü ki Senki İstanbul kadısı sin mektub gönderüb nefsi İstanbul'da Yedikule tarafında hisar divisoruna karib olan mahallâtdan Belgrad ve Samatya kapısı mahallesi zim-mîleri umumen meclisi şer'e gelüb bu defa vaki olan yağmur sili mahallemeze cem olub hisar divisorlarında su menfezi dar olmağla çikub gideyüb mahallemeze külli zararı vardır görülmescin taleb iderüz didikle-rinde meclisi şer'de yazub ve Hassa mimarlardan Muslıhüddin ve mü-

[1] Selânikî tarihi s 125 ve 121 de Ayasofya'nın tamiri hakkında tafsîlât vardır.

başır tayin olunan Piri Çavuş gönderilüb gördüklerinde hisar diyarından Samatya kapusı ahalisinin menfezleri buçuk zira' ve mahalle Belgrad halkın dahi menfezleri bina parmağıyle sekiz parmak bulunmağla vüs'at olmamagın mahallelere zarar gelmişdir Tülen ve arzen iki buçuk zir'a tevsi olunub demür parmak olması lazım ve mühim olmuşdur deyu haber virdüklerin ilâm etdüğün ecilden zikrolunan menfezler arz olunduğu üzere ikişer buçuk zira' tevsi olunmasın emir idüb buyurdum ki emir mucibince zikrolunan menfezlerin üzerine varub vecih ve münasib gördüğünüz üzere ikişer buçuk zira' mikdarı tevsi ve def'i zarar idüb ve lazım olduğu mikdar demür parmaklar etdirüb bir vechile tertib eyliyesiz ki işerden taşraya ve taşradan içeruye âdem girüb çıkmak ve kal'e divarına zarar gelmek ihtimali olmيا (Ali Çelebi ile İstanbul Efendi'sine gönderildi) Fi 9 rebiülevvel 982.

27

Nihayet Mimar Sinan Edirne camisini bitirdi. Camide ilk cuma namazı kılınması için Edirne kadısına şu hüküm yazıldı:

“Edirne kadısına hükmü ki Bundan akdem cenabı celâdetmeabim tarafından mahrusei Edirne'de müceddeden bina olunan camii şerif inayeti Barî ile işbu senei mübarekede itmama ırısdığı ilâm olunmagın mahi şâ'banül muazzamın on ikinci günü ki yevmül cum'a dır namaz kılınmağa ibtida olunmasın emir idüb buyurdum ki varıacak fermanı şerifim mucibince camii bezburun erbâbı cihatın mukaddemâ emri şerifim muktezasınca tayin olunduğu üzere yerli yerine nasb idüb dahi inşaallahü tealâ yevmi mezburda namaz kılınmağa ibtida etdüresin ki devamı devlet ve sebatı mecdü rif'atim ed'iyesine bil'izzü vel ikbal iştigal üzre olalar (Saraclardan Perviz'e verildi) Fi 16 recebül murecceb 982.”

28

İkinci Selim Saray'da bir hamam yaptırdı. Kara Mürsel'den öt taşı getirmek icab etti. Kara Mürsel kadısına bir hükmü yazıldı, ve Mimar Sinan vasıtasisle gönderildi:

“Kara Mürsel kadısına hükmü ki Hâlâ Sarayı âmiremde bina olunan hamam için öd taşı lazım olmağın tahti kazânda kesdirilmesin emir idüb buyurdum ki hükmü şerifimle süddei saadetime Çavuşlarımıdan Uruc zide kadrûhu vardukda efrîm mucibince tahti kazânda kifayet mikdarı öt taşı kesdirüb müşarünileyh çavuşumla Dergâhi muallâma gönderesin Şöyle bilesin (Mimar başına verildi) Fi 8 rebiülâhir 982.”

29

Mimar Sinan, Vize kazasında bervechi arpalık araziye mutasarrıfı. Buraları hâssi hümayundandı, ve kanunen Başmimar olanlara arpalık olarak veriliirdi. Vize kadisının naibi haksızlık etti. Mimar Sinan Divan'a şikayette bulundu. Naibin te'dibi için şu hükmü çıkarttı:

"Burgaz ve Vize kadılarına hüküm ki Hâlâ Hassa mimarlarım başı Sinan gelüb Vize kazasında bervechi arpalık mutasarrif olduğu خوده kariy- yesin zabt eyliyan Husrev خسرو nam âdemisi kendüye mektub gönderüb mezkûr kariyyeden bir kâfirde müşarünleyhin akçesi olub edâ etmediyen mürd olub mezkûr âdemî mat'un olub varmağa kadir olmamağla möhrin gönderüb esbabın möhürlemiş iken Vize kadisının nayibi âdem gönderüb mezkûr zimmî nin esbabın ve avretin getüresin deyu tenbih idüb âdemisinin harekete mecali olmamağla varmayub mezkûr nayib Şer'a gelmedin deyu on beş nefer levend gönderüb hasta yaturken cebir ile alub gidüb vardukda iki yüz değnek urub ve köy halkından dahi bazısına üçer yüz değnek urub hayif ve teaddi etmişdir Fevt olursam mezkûr nayibin zarbindandır deyu bildirmegin buyurdum ki hükmü şerifim vusul buldukda mezkûr nayibi getürdüb bizzat unat vechile dik- kat ve ihtimam ile dahi muvacehesinde hak üzre teftiş idüb göresin filvaki mezkûr nayib müşarünleyhin mezkûr âdemîn olvechile doğüb teaddi itmiş midir Sebeb nedir Nayibi yanından ref' eyleyüb dahi bu hususu sıhhati üzre malüm idinüb yazub bildiresin ve mezkûr nayibi habis eyliyesin Sonra emri şerifim nevechile sadir olursa mucibi ile amel eyliyesin Fi 5 ramazan 983.,"

30

Mimar Sinan evine nizama mugayir su almış. Meselenin tâhkiyki için İstanbul kadısına yazılan hüküm:

"İstanbul kadısına hükümki Hâlâ rikâbi hümayunuma rik'a sunulub mimar başı olan Sinan için merhum ve magfurunleh ceddîm Sultan Süleyman tabe serahü imareti âmiresi suyundan bir lüle su alub kendü kapusu önünde bir büyük hazinelü çeşme bina idüb ve çeşme kurbinde mermerden bir sandık şeklinde bir nesne yapıdırub çeşme canibinde bir delük koyub öte canibe günk döseyüb evlerinde hamamlar ve musluk- lar etdirüb ve taşra çeşmenin lülesine arslan başı bir oluk peyda idüb çeşme lülesine berkidüb su hazinesin günde iki defa temam boşaldub Kağıdhane suyu kâh serseri uğradığı yere kendü evinde kuyu kazub ve lağım idüb ol kuyuyi dahi istimal idüb ve kendü evi tarafında dük- kânlar temam olduğu yerde üstü kurşun örtülü bir dami kesdirüb kur-

şunun ve kerestesin evine taşdırub vakfa gadır eylediği hususu vechi meşruh üzere olmağla Tıb Medresesile üç Medresenin suyu kalmış ub abdeste ve sayır havayice kifayet eylemediği ve bunlardan maada dahi bazı husus yazılıub şikayet olunmağıycın vakfi mezburun mitevelli marifeti ile yerlü yerinde görülüb arz olunmagıycın rık'a aynı ile sana gönderildi Buyurdum ki vusul buldukda gönderilân rık'ada mastur olan mevaddi yerlü yerinde mitevelli marifeti ile feftiş etdirüb göresin filvaki imareti âmire suyundan bir lüle su alındığı vaki midir Ne temessük ile almışdır Elinde bir lüle su emri var midir Yohsa fuzuli mi almışdır Ve çesme kurbinde bina eyledüğü sandığın imareti mezbure suyuna şer'an zararı var midir Ve Kâğıdhane suyu yerine lâğım idüb ol suyu istimal eylediği vaki midir Niçün kesmişdir Emîr ile mi kesmişdir Aslı nedir Ve sayır isnad olunan hususlar vaki midir Nedir Yerlü yerinde görüb her hususda aslina ve hakikatine vakif ve muttali olub sübut bulduğu üzere mufassal yazub bildiresin (Sahibi saadete gönderildi) Fi 25 c 985.

31

Mimar Sinan'ın Hamid Eli sancağında timarı vardı. Şah Mehmed namında biri Mimar Sinan'ın adamlarını öldürdü. Hamid Eli sancağı Beğine şu huküm yazıldı:

"Hamid İli sancağı Begisine Afşar Eğirdür ve Gûnan ve Yalvac kadılarına huküm ki Hâlâ sakin olan kuzzatı müderrisin mahzar gönderüb kasabai Eğirdür'de mütemekkin olan Şah Mehmed nam mübaşir ol vilâyetde üç dört yıldan beri zuhur idüb havassi hümayunda livai mezbûr mukataasın bervechi iltizam amele alub on beş yirmi ehli fesad levendat yanına cem olub fukaranın bir kadılıkdan kulların ve cariyelein ayardub bir kadılığa dahi iledüb Budur deyu sicil etdirüb filhal bir levendin eline virüb vilâyeti Karaman'a ve ahar vilâyetlere gönderüb akçelerin alub ve bigünah yere Siz mal bulmuş siz ve sizde beytiülmal var mı deyu kendü hevasına tâbi yanınca nice nefer yalan şahidler uydurub üzerlerine hilâfi vaki hususlar isbat idüb ellerinde olan malların alub ve bazı müslümanların sâderu oğulların yanında olan levendelerin çekdirüb ve bazı ehli ırz kimselerin kızlarının arasına girüb celbü ahz etmekle küfvü ve mecali olmician kendünün murad etdiği a'vam ve esnâra alıvirüb dahi bunun emsali zulüm ve teaddisinin nihayeti olmuyub mirî male mübaşirdir deyu kadilar zulümden ref' idemeyüb ve bundan maada kendüsü dahi Bunun üzerinde mali mirî variken kimesne hak taleb iderse alırdımasın deyu emri şerif ibraz etmekle vülât ve hükkâm dahi mezalim etmekden kalub kendü bildiği gibi işleyüb bahusus tâhvili

temam olub mücerred mali mirîye alâkam olsun deyu zimmetinde bir mikdar baki çekdirüb ol sebeb ile günden güne fesad ve şenaaat terak-kide olub ve mimar başı olan Sinan hamam haramilerin (I) alub livai mezbûrda sakın olan timarının zabtına varan âdemlerin levendatina katleldirüb timarından tahsil etdükleri akçelerin alub bazi ahz olundukda itiraf idüb ve ellerinde alâmetleri dahi bulunduğu meşhûrdur deyu bildirdükleri ecilden şer'ile lâzım gelân icra olunmasın emir idüb buyurdum ki vusul buldukda Maliye canibinden gönderilân emri şerifim mucibince zimmetinde olan mali mirî bittemam cem'ü tahsil olundukdan sonra davayı hak eyleyan husamasile şer'i şerife beraber idüb bir defa şer'ile faslolunmuyub üzerinden on beş yıl mürur itmiyan hususların hak üzre teftiş idüb göresiz filvaki arz olunduğu gibi ise olbabda muktezayı şer'i şerif ne ise icra idesin Ve zimmetinde mali mirî vardır deyu fukaranın mezalimi görülmeyüb avk olunmakdan hazer idesin (Müddeileri Asitaneye gelmekle bu huküm virildi) Ei 20 ca 985..,

32

Mimar Sinan İstanbul'da bir çok kireç dükkânları açtığını gördü. Mirîye kireç tedariki güçleştî. Meseleyi Divan'a arzetti. Kendisine ve İstanbul kadısına hitaben şu huküm gönderildi:

"İstanbul kadısına ve mimar başına huküm ki Mahrusei İstanbul'da bazi kireç dükkânları ihdas olunmağla mirî canibiñe kireç babında muzayeka olmagın kireç dükkânları men' olunmasın emir idüb buyurdum ki vardukda mahmiyei mezbûrda bilfil ihdas olunmuş ne mikdar kireç dükkânları var ise men'ü ref' idüb mühkem tenhîh ve te'kid eylisin ki min baad emri şerifime muhalîf kirec dükkâni işletmîyeler Men' olmuyub giru kirec dükkâni ihdas eyleyanları isimlerile yazub bildüresinki haklarından geline Ve bu hukmü şerifimi sen ki mimar başı sin alikoyub daima mazmumu hümâyumile amel eyleyesin (Mimar kâtibine verildi) Fi 17 ca. 985.

33

Koca Mustafa Paşa evkafından Darphane kurbindeki Kurşunlu hanın kârizlerine dair Mimar Sinan'a yazılan huküm :

"İstanbul kadısına ve mimar başına huküm ki İstanbul'da merhum Koca Mustafa Paşa evkafı mütevellisi Dergâhi muallâma arzuhal idüb müteveffayi müşarünileyhin evkafından Zarbhane kurbinde vaki olan Kurşunlu han dimekle maruf hanın kârizi olmuyub her sene çirkâbi tahliye-sine vakfin nice bin akçesi sarf olunub giru müfid olmuyub kârgir bina

olmak mimmihatdan olub lakin şehrın bazı çeşmelerinin su yolları olmadığı gayri mürur idecek yer olmuyub ancak merhum ve mağfurunleh ceddim Sultan Bayezid Han tabe serahümün mahalli mezkûra karib yerden kârızı mürur idüb ana ilhak olunmakdan gayri imkân olmadığı bildirüb olbabda icazeti hümâyunum recasına arz itmegin buyurdum ki hanı mez-kûra bir üstad mimar ve âdem gönderilüb filvaki hanı mezbûrun ihtiyaci olub bu zikrolunan kârızın bunun çirkâbına dahi tahammüllü vardır Ve nemikdar harc ile olur Ve olduğu takdirce vakfa nef'i var midir Ve ol kârızın mühimmatına muavenet eyledüğünün dahi vakfa nef'i var midir Nicedir malüm idinüb vukuu üzere yazub arz eyleyesin Fi 3 ramazan 986.,

34

Istanbul'da Üsküplü mahallesinde bir läğimin ilhak edilmesine dair:

“İstanbul kadısına ve mimara ve Ayasofya mütevellisine hüküm ki, Üsküplü mahallesi halkı Divanı Hümâyuna gelüb mahalle mezbure altında Hersekoglu bodrumu dimekle maruf bodrumun ayağı Hassa bağıçeye cari olub üzerinde çirkâb cem olmayacağı suya neşfider deyu ahalii mahalle harcin kendü yanlarından görmek üzre zikrolunan çirkâbi yaya kaldırımı altından alub kârız ile Ayasofya kârızine ulaşdurmak halinde izni hüma-yunum taleb eyledükleri eilden evkafi emlâke zararı yok ise ahalii ma-halle harcin kendü yanlarından görmek üzre zikrolunan çirkâbi yaya kaldırımı altından alub kârız ile Ayasofya kârızine ulaşdurasin (Mehmed Çavuş'a verildi) Fi selhi s 986.,

35

Bayezid Camii önünde yapılacak dükkânların keşfine dair:

“İstanbul kadısına ve Hassa mimar başsına hüküm ki Sultan Bayezid mütevellisi mektub gönderüb mahrusei mezburede vaki olan camii şerif önünde merhumu müşarünileyhin türbeî şerifeleri bağıçesinin çarşu canibinde bir mikdar arazi haliyesi olub tahminen beş pare dükkân olduğu takdirde canibi vakfa yirmi bin akçeden ziyade ücreti muaccele hasıl olduğundan gayri yevmi beş akçe icareye dahi mütehammidir Her vechile vakfa enfa'dır deyu arz itmegin görülmüşen emir idüb buyurdum ki bizzat üzerine varub dükkân olunacak mahalli görüb nemikdar akçe ile bina olunur tahmin eyleyüb vukuu üzere yazub arz eyliyesin (Mütevelli âdemi Mehmed'e verildi) Fi 5 ca 988.,

36

Ferhad Paşa Şark seferine gidecekti. Yanında bir kaç mimar bulun-

durmak istedi. Bu mimarların esamisi Mimar Sinan'a gönderildi, ve içlerinden münasiplerini intihap etmesi için bir hüküm yazıldı :

“Mimar başına küküm ki Hâlâ Serdar olan düsturu mükerrem vezir Ferhad Paşa عَلِيٌّ بْنُ مُحَمَّدٍ Dergâhi muallâma tezkere gönderüb Hassa mimarlarından on altı yedi nefer kimesneyi defter eyleyüb kendü ile seferi hümayuna bile gitmek reca etmegün mezbûrlar bile gitmek ferman olub zikrolunan mimarların esamileri defter olunub sana gönürlümüşdir Buyurdum ki vardukda bizzat mukayyed olub defterde mastur olan mimarlara tenbih eyleyesinki cümlesi hazır olub dahi müşärüleyh sefere teveccûh eyledikde maan gidüb vecih ve münasib görüğü üzere hidmetde olalar (Nurullah Çavuş'a verildi) Fi 25 Z. 990.”

Mimarhâti hâs

Bağçeden çıkışmış	Şaban ihtiyaridir	Çerkes Ahmed	Mehmed Paşakulu
Mehmed			
Yevmiye 26	Yevmiye 12	Yevmiye 13	Yevmiye 14
Mermerden gelen Mustafa	Diger Mustafa	Kumkapusunda Niko Tadmi	Biraderi Ak Yani
Yevmiye 9	Yevmiye 6	Yevmiye 12	Yevmiye 1
Kostî Galata	Dimitri Mihal	Nakkaşoğlu Yani	Gelibolulu Yani
Yevmiye 8	Yevmiye 8	Yevmiye 2	Yevmiye 2
Andura Midilli Mahallei Yatirgâh	Köse Andiryâ Kumkapusundan		Koçi Tahta si Emin olan
Yevmiye 12	Yevmiye 2		Yevmiye 7

Mezburdan sonra bir dahi buyruldu.

* * *

Mimar Sinan'ın Şark seferine gönderilecek olan dört yüz usta kalfayı intihap etmesine dair.

“Mimar başı Sinan Ağa'ya hüküm ki Hâlâ diyarı Şark'a ferman olunan seferi hümayunum mühimmi için dörtüz nefer ustâd neccar lâzım olmagan Serdar tarafından sabikan su yolu nazırı olan Degâhi muallâm Çavuşlarından Davud [1] marifetile yarar ustâd neccarlardan dörtüz nefer kimesneyi san'âtlerine lâzım olan âlât ve esbabları ile inşaallahü

[1] Mimar Davud.

tealâ müşarünileyh Serdarım teveccûh etdikde anlar dahi maan gidüb vecih ve münasib gördüğü üzre hidmetde bulunalar Hususu mezbur mühimmatı umurdandır Unat mukayyed olub ihmâl ve müsaheleden hazer eyleyesin (Kethüdasına verildi) Fi muharrem 991.”

Şark seferine gidecek kalfalara da Hassa mimarlardan Süleyman Kethüda nasbedildi. Ona hitaben de şu hüküm yazıldı:

“Hassa mimarlardan Süleyman'a hüküm ki Bu senei mübarekede Şark seferine tayin olunub ırsal olunan benna ve neccara sen kethüda olub yolda ve izde ve emir olunan binada zabit eylemek emir idüb bu-yurdum ki... vusul buldukda tayifei mezbura sen kethüda olub dahi mez-kürları yolda ve izde ve menazil ve merahilde unat zabit eyleyüb kimes-niye zulüm ve teaddi etdi miyesin Ve inşaallahü tealâ Serdara varub mülâki olduğunza tayin olunan bina hidmetine mübaşeret eyleyüb ve-cih ve münasib görüldüğü üzre tayin olunan benna ve neccar ile gereğî gibi hidmetde bulunasin Fi 8 rebiü'lâhir 992.”

38

Istanbul'a getirilecek kerestelere dair Mimar Sinan'a yazılan hükmü:

“İstanbul kadısına ve mimar başına hüküm ki Bazı bina mühimmi için mahîse-i İstanbul'a kesüb getürükleri kereste âdeti kadime üzre kesilmeyüb eksük kesilmek ile amele yaramiyub binaya zararı lâzim gel-diği ilâm olunmagın kadımden kesili geldiği üzre Verdinar direklerinin âlâsının tûli on zira' ve arzi on iki parmak olub ve evsatının tûli sekiz arşun ve arzının on parmak ve altı ve beş zira' tûli dahi olan ve arzi sekiz parmak olan direkler ve Verdinar cinsi olub bunlardan aşağı gelen altı ve beş ve dört ve üç zira' eski arzi altı parmak olan direklere dahi direk bölünüb bundan eksik gelmiye Ve dolma ve havlıler direkleri altı ve beş ve dört ve üç zira' uzunları ve yassılığı ve kalınlıkları altı ve beş parmak ola Ve Verdinar tabanlarının tûlen bire iki namına olan taban-larının âlâsının tûli on altı zira' ve on dört zira' ve on iki zira' ve on zira' gelüb Verdinar tabanlarının çarşuları dahi onar parmak ola Ve evsat Verdinar tabanlarının tûli on altı ve on dört ve on iki ve on zira' tûlleri tabanların çarşuları sekizer parmak olub ve bunlardan aşağı olan taban-ların tabanlar ve direkler ve Verdinar addolunmiya Dahi Dolma direkler üzerlerine bina olunacak tabanların çarsusı altı parmak olub Karasu çubugunun tûli altı ve on dört ve on iki ve on ola Ve yassılığı yedi ve kalını beş parmak ola Ve Tavşancıl tabanı ki oluk olur namı diğer Gur-

na didükleri tabanların tülü sekizer zira' ve yassılığı beş ve kalını üç parmak ola Bundan yukarı zikrolunan kereste behasın cümle mimar mafetile arşin itibar oluna Ve Sagış haşebin dahi kanunu kadim üzre kerpi çubuğu on altı zira'dan eksik olımıya Dahi zikr(olunan) çubağının âlâsının tülü on arşun ve evsatının tülü sekiz zira' ve harci çubuk altı arşun ve Kara direk sekiz arşun ve harci direklerin tülü altı arşun ve Doğluk dört arşun ve Samanlu merteğinin tülü altı zira' ve kalını üç parmak ola Ve İbrek merteğinin tülü beş arşun ola Ve Kumba yarma merteğinin tülü üç zira' ola Ve Emaret tahtasının tülü on zira' ve yassılığı on parmak ola Ve kalını bir buçuk parmak ola Ve Sandal tahtasının tülü sekiz arşun ve yassılığı sekiz parmak ve kalını parmak ola Ve Parlâdi tahtasının tülü altı zira' ve yassılığı altı parmak ve kalını parmakdan eksik kesilmeye Ve Karadeniz tahtasının iki başı biçme eğer Ahyolu ve eğer Iznikmid ve gayri vilâyetlerden gelen pelid ve gürgen tahtalarının dört arşundan eksik olımıya Ve kalını bir parmak ve deste tahtasının tülü üç zira' ola Ve kalını buçuk parmakdan ziyadece ola Uzun Kadnenin tülü iki zira' ve sekiz parmak ola Ve evsatının tülü bir buçuk ve kisasının tülü bir zira' ve sekiz parmak ola Ve bozılık ve findık tahtasının tülü dörder arşun olub eksik olmamasın emir idüb buyurdum ki... vusul buldukda bu hususda külli dikkat ve ihtimam ile mukayyed olub kereste kesüb getüren kimesnelere gereği gibi tenbih ve te'kid eyiliyesin ki min baad getürdükleri kerestei vechi meşruh üzre tayin olan zira'dan eksik kesmeyüb ve kerestenün dahi âlâsin kesüb getüreler Şöyleki emir olunandan eksik kesüb ve âlâsin getürmiyeler gereği gibi muateb ve muakab olunmak mukarrerdir Ana göre mukayyed olub emrim üzre zikrolunan keresteyi tayin olunan zira'dan eksik getürmiyeler Ve bu emri serifimi sicili mahfuza kayıd idüb mimar başı zide mecdîhu yedinde ibka itdirüb minbaad mazmumu hümâyunile amel olunub ana muhalif iş olmakdan ziyyade hazer idesin (Kabil Çavuş'a verildi) Fi 10 s 990..

Istanbul'da Ayakapısı ile Fenerkapısı arasında oturan müslümanlar buraya bir kapı açılmasını istediler. Mesele Mimar Sinan'a havale edildi, o da müناسip gördü. Kapının açılması için kendisine yazılan hükmü:

« Istanbul kadısına ve mimar başına hükmü ki Senki kadısin südde saadetime mektub gönderüb mahmiyei İstanbul'da Aya kapusıyla Fener kapusı mabeyninde vaki olan bırc yerinde hamam ile çeşme önünde kapu açılması hususu mukaddemâ müslümanlar talebile arz olundukda

görülmek ferman olunmagın üzerine varılıb görüldükde filvaki müslümanlar reca eyledükleri üzere mahalli mezburda kapu açılmak münasib gördüklerin arz eyledüğü ecilden buyurdum ki arz itdüğün üzere mahalli mezburda kapu açdurاسın Fi 29 s 990 (Valide Sultan Hazretlerinin emini olan Çasnigir Ahmed Ağa'ya verildi).

40

Istanbul'da su yolları üzerine yapılan aptesanelerin kaldırılması için Mimar Sinan'a yazılan hüküm :

"İstanbul kadısına ve mimar başına hükm ki Hâlâ İstanbul'a gelen su yolları üzerine bazı kimesneler hâşâ âbhaneler ihdas eyleyüb su yoluna zararları olduğu ilâm olunmagın buyurdum ki vusul buldukda bu babda bizzat mukayyed olub su yolları üzerine ihdas olan nesneleri göresin Şöyleki vechi meşruh üzere su yolları üzere olmakule lâzimürref' nesneler bulunursa eğer hâdisdir ve eğer kadimdir su yollarına zararı olanları asla teallül etdirmeyüb ref' eyleyesin Emri şerifime mugayir kimesneye iş etdirmiyesen (Nazira verildi) Fi 3 muharrem 991.,,

41

İran seferleri yüzünden İstanbul'daki ustalar ve ameletler hep Rumeli'ne dağıldı. Vakıf binaları tamir için işçi bulunamaz oldu. Bu sırada İstanbul hisarı tamir olunacak, Saray'da da bazı binalar yapılacaktı. Mimar Sinan Divan'a müracaat etti. Midilli'den altı yüz nefer işçi getirilmesini istedi. Midilli kadısına su hükm gönderildi :

"Midillû kadısına hükm ki Hâlâ mimar başı olan Sinan dame mecdîhu mektub gönderüb mahrusei İstanbul'un benna ve neccarı Şark seferlerinin izdihamından evkafı selâtin ve sayir evkaf ve mirî binalar tamiri ve neccara şiddetî ihtiyac olduğundan maada İstanbul hisarının meremmet ve Sarayı Âmirenin ferman olunan bina mühimmi için Midillû kazâsında altı yüz nefer benna ve neccar ihrac olunub irsal olunmak lâzım olduğun bildirmeğin buyurdum ki vusul buldukda kazâî mezburdan zikrolunan mikdari benna ve neccarı lâzım olan âlât ve esbablarile alettacıl ihrac eyleyüb mahrusei İstanbul'a irsal eyliyesin ki gelüb oligelân âdet ve kanun üzere yevmiye ücretile hidmetde bulunanlar Hususu mezbur mühimdir İhmal ve müsaaheden ziyade hazer eyliyesin Fi 12 rebiülâhir 991.,,

42

Aynı zamanda, gene İstanbul hisarının tamiri için, Mimar Sinan

Tekirdağ Yürüklerinin çağrırlamasını muvafık gördü. Tekirdağ Yürükleri Subasına şu hüküm yazıldı:

“Tekirdağ Yürükleri Subasına hüküm ki Süddei saadetimde mimar başı olan Sinan dame mecdihu (süddei saadetime) mektub gönderüb mahrusei İstanbul hisarının tamiri için Tekir dağı Yürüklerinin bir nöbetlüsü tayin olunmak hususun bildirmeğin buyurdum ki... vusul buldukda bu babda mukayyed olub evvel beharı hureste âsarda Tekir dağı Yürüklerinin bir nöbetlüsü ile sen bizzat altışar aylık zadü zevadeleri ile gelüb zikrolunan hisarın tamir ve termimine mübaşeret eylyesin Gec ve eksük getürmekden hazer eylyesin Hususu mezbur mühimmətdandır Unat mukayyed olasın (Bir sureti Çirmen müsellimleri Subasına) Fi 26 zilkade 991..”

43

Hisarın tamiri te'hir edildi. Benun üzerine Tekirdağ Yürüklerile Çirmen müsellimlerinin Subaşlarına, aynı ifade ile, birer huküm yazıldı, ve kendilerinden altışar yüz akça istendi:

“Tekirdağ Yürükleri Subası Sinan Subaşıya hüküm ki Hâlâ subaşılığına tâbi olan nöbetlü Yürük tayıfesi... ocakdir işbu sene 992 senesinde mimarbaşı mektubu mucibince İstanbul kal'esi meremmatına ihrac etdirüb getüresin deyu bundan esbak hükmü hümüyünüm gönderilmiş idi Bu sene meremmet umuru te'hir olunmagın Yürük ihracına mukayyed olmuyub her ocağın nöbetlü eşküncilerinden mirî içün altışar yüz akçe cem idüb muaccelel gönderüb Hazani Âmireme teslim eylemen emir idüb buyurdum ki... vardukda bu babda gereği gibi mukayyed olub subaşılığına tâbi olan Yürük ocaklarının nöbetlü eşküncilerinden mirî içün ferman olunan altışar yüz akçei bervechi isticlal cem'ü tahsil eyleyüb Hazanei Âmireme getürüb teslim eylyesin İhmal ve müsaheleden ihtaraz eylyesin (Âdemisine verildi) Fi 12 rebiülevvel 992 ..”

44

O sene, Edirne’ de İkinci Selim'in yapfurduğu camiye yıldırım isabet etti. Tamiri için Mimar Sinan gönderildi, ve kendisine şu huküm yazıldı:

“Mimarbaşına hüküm ki Hâlâ merhum cennetmekân merhum babam Sultan Selim Han tabe serahü nün mahrusei Edirne’ de bina eylediği camii şerifin bazı yerine kazaen ilâhî birle saika inüb bazı yerlerin yıkub harab eylediği ilâm olunmagın senin muaccele varub görmen lâzım olmanın buyurdum ki... vusul buldukda emrim üzre muaccele varub zikrolunan camii şerifin yıkılan yerlerin görüb tahmin idüb dahi nemikdar akçe ile

tamir olunmak mümkün ise gelüb arz eyliyesin ki ana göre tedarik oluna (Su yolu naziri İsmail'e verildi) Fi 10 muharrem 992,

45

Mimar Sinan Sultan Selim camiinin keşfını bitirip Divan'a takdim etti, ve biraz sonra da hacca gitti. O sırada 97 yaşında idi. Yerine İstanbul'da mimarbaşı kaymakamı olarak Hassa mimarlardan Mehmet Su başı tayin edildi, ve kendisine şu hüküm yazıldı. Bu tarihten itibaren sonraa İstanbul'da inşaata müteallik bütün hükümler mimarbaşı kaymakamı Mehmed Subaşı'ya gönderildi :

“Kıdvetül emasılı vel akran Hassa mimarlarımdan Mehmed Subaşı'ya hüküm ki Hâlâ Hassa mimarlarım başı olan Sinan zide mecdühu hacci şerife gidüb varub gelince sen müşarünileyhin kayımmakamı olmak emir idüb buyurdum ki... vusul buldukda anun gibi hacci mebruru edâ idüb gelince sen kayımmekam olub lâzım olan hidmetlerin göresin (Âdemisine verildi Divan'da) Fi 16 sefer 992.”

46

Mimar Sinan - hacca gittikten sonra; Sultan Selim cimiinin tamirine Vize Yürükleri tayin edildi : “Vize Yürükleri ve canbaz Subası ve çingâne ve Vize müsellimleri zabiti Hüseyin dame mecdühuya hüküm ki Hâlâ subaşılığına tâbi olan Yürükler ve canbazlar ve müsellimler işbu sene 992 senesinde mahrusei Edirne' de merhum babam Sultan Selim Han tabe serahü nün camii şerifinde vaki olan meremmatına varub hidmetde bulunman emir idüb buyurdum ki... vardukda asla te'hîr ve tevakkuf etmeyüb subaşılığına tâbi olan Yürüklerin ve canbazların ve müsellimlerin bir nöbetlülerin çerîbaşları ile ve altı aylık zadü zevadelerile oligeldiği üzere âdet ve kanun üzere ihrac itdirüb mahalli me'mura ırsal eyliyesin (Su yolu naziri İsmail Çavuş'a verildi Divan'da) Fi 25 sefer 992,”

47

Su yoluna cirkef dökenlerin men'i hakkında Mimar Sinan'a yazılan hüküm :

“İstanbul kadısına ve mimar başıya hüküm ki Mahmiyei mezbureden Bali Paşa ve Emir Buharî mahallelerinde vaki olan evlerin sahibleri çirkâbların yola döküb gelüb Bali Paşa camii kurbinde cari olan çeşmenin suyuna dahil olmagile müslümanların suyu murdar olduğu ilâm olun-

magin buyurdum ki ... vardukda bu babda geregi gibi mukayyed olub zikrolunan mahaller halkına su yolu nazırı İsmail Çavuş zide kadruhu marifeti ile mühkem tenbih ve te'kid eylyiesin ki ol mahalle her kes evlerinde birer kuyu kazdırub vaki olan çırkabların kuyuya döküb yola akitmiyub müslümanların suyunu zarar etmeyeler. Şöyle ki badettenbih mütenebbih olmazlar ise yola çırkâb akıdan kimler ise ismi ve resmi ile yazub arz eylyiesin (Kabil Çavuş'a verildi) Fi evahiri receb 993. „

48

Şehzade camii yapıldığı zaman Mimar Sinan Sarayı Âmire sularından buraya bir lüle su vermiş. Hattâ lüleyi kendi elile takmış. Fakat bilâhare ikinci Selim zamanında su yolu nazırı olan Hasan, Mimar Sinan'ın taktiği lüleyi çıkarıp yarınlüle takmış. Darüssaade Ağası o zamanlar camiye ne kadar su verildiğini Mimar Sinan'a sormuş. O da hakyatı Divan'a mektupla bildirmiştir. Bunun üzerine İstanbul kadısına ve su yolu nazırına su hükmü yazılmıştır:

“İstanbul kadısına ve su yolu nazırına hüküm ki Hassa mimarlarım başı Sinan dame meddühu mektub gönderüb merhum ve mağfurun leh ceddîm Sultan Süleyman Han tabe serahü merhum Şehzade Sultan Mehmed Han tabe Serahü camii şerifi ve imaretleri bina eyledikleri zemanda zikrolunan imaret ve camii şerife nemikdar su virilmişdir deyu bilfiil nazır olan Darüssaadetim Ağası Mehmed dame ulüvvühu vaz'ı kadimi üzre yazub bildüresin deyu talib olmagin mezbûr imaret ve camii şerif bina olundukda Sarayı Âmire sularından bir lüle su viresin deyu ferman olundukda mezbûr suyun yolları bir mikdar harab olmagin mezbûr imaret akçesinden zikrolunan sunun yolları tamir olunub ve iki bin arşun mikdarı dağı delüb lâğım olmuşdur Zikrolunan harc mukabelesinde ferman olunan bir lülei kendü elim ile dakub icra etdirilmiş idi Merhum ve mağfurunleh Sultan Selim Han tabe serahü zemanında Dergâhi muallâm müteferrikalarından olub su yolu nazırı olan Hasan dame meddühu dakdigüm lülei fuzuli ihrac idüb buçuk lüle dakmiş deyu hidmetkârların zarar virdüklerin arz etmegün bilfiil cari olan üslûb üzre cari ola deyu hattı hümayunum sadir olmuşdur Buyurdum ki ... vusul buldukda zikrolunan suyu bilfiil cari olan üslûb üzre icra etdiresin (Ba Hatti Hümayun) Fi 18 m 994..”

49

Bu sırada Manisa'da yapılan caminin mimarı Mahmud öldü. Mimar Sinan camiyi itmama erişirmek için mimar Mehmed'i tayin etti. Yeni

mimarın tayin edildiğine dair, o esnada Şehzade Mehmed'le beraber Manisa'da oturan Lala Paşa'ya şu hüküm yazıldı:

"Lala Paşa'ya hükm ki Hâliyâ Hassa mimarlarım başı Sinan mektub gönderüb nefsi Mağnisa'da bina olunan camii şerifin bina mimarı olan Mahmud fevt olub natemam olan binanın itmamıçün mimar tayin olunmak ferman olunub yevmî otuz akçeye mutasarrf olan Mehmed tayin olunduğun bildirüb haricden kimesne dahleylememek babında hükmü hümeyunum reca etmegin buyurdum ki... vardıkda zikrolunan bina itmama irişince mimara müteaallik olan umurda mezkürü istihadam eyleyüb bina ilminde bihaber olan (umurda mezkürü istihadam eyleyüb) [1] kimesnei dahletdirmeyüb mezbur münasib gördüğü üzre ferman olunan ebniei gördürüb itmama irişdiresin (Ba Hat) 10 sefer 994.."

50

Süleymaniye camii civarındaki odalarda oturan bekârların oralardan çıkarılıp bu odaların yerine Süleymaniye vaizi için ev bina edilmesine dair:

"Mimar başına hükm ki Ceddîm merhum Sultan Süleyman Han tabe serahü camii şerifi kurbinde bir kaç bab odalar olub içinde bazı ergenler sakin olmağla muttasıl fisikdan ve fesadî şenaaatden hâli degillerdir Def'atle tenbih ve nesayih oldukça mukayyed ve mutanassih olmuyub giri fesad üzre oldukları İlâm olunmagın payei serisi âlâma arz olundukda ergenler ref' olunub bilfiil camii şerif vaizi sakin olmak için içlü evler bina olunmasın emir idüb buyurdum ki... vardukda fermanı hümeyunum mucibince zikrolunan odaların üzerine varub bilfiil içlerinde sakin olan ergenleri çıkarub dahi müşarûnileyh varz için vecih ve münasib olduğu üzre içlü ve tişlû ev bina idübitmama irişdiresin Ve nevechile olmak münasib ise yazub bildiresin (Divan'da vezir Mehmed Paşa Hazretlerine virildi) Fi 26 receb 994.."

51

Amele ücretlerine dair Mimar Sinan'a yazılan hükm:

"Mimar başına hükm ki bundan akdem mektub gönderüb benna ve neccar ve senk tıraşların yevmiyeleri on ikişer üzre olub maişetlerine kifayet eylemeyüb on altışar akçe tayin olunmasın arz eyledüğünde min baad taifei mezburenin yevmiye ücretleri on altışar akçe olub ondan ziyade olmia deyu emri şerifim virilmişken hâlâ süddei saadetimde tuğrayı şerifim hidmetinde olan Mehmed Paşa bina eylediği camide

[1] Fazla yazılmış.

Amele ücretlerinin artırılması için Mimar Sinan tarafından Divan'a yazılan mektup üzerine, kendisine gönderilen hükmün müsveddesi. Bu hüküm Mimar Sinan'a Fi 15 b 995 tarihinde gönderilmiştir.

işliyanlere fermanı şerifim üzre yevmiye on altışar akçe ücretlerin virürken ziyade taleb idüb virmezseniz işlemeziz deyu teallül ve niza' iderler imiş lmdi fermanı şerifime itaat itmiyanların hakkından gelmek lazımdır Buyurdum ki müşarünileyhin binasında işliyan eğer neccar ve eğer senk tiraşdır ve halifeleridir gereği gibi tenbih eyleyesinki fermanı şerifim üzre on altışar akçe ücretlerin alındıdan sonra teallül ve niza' etmiyeler ve halifeleri olanlar dahi etdirmiyeler Şöyle ki ferman şerifime mugayir işin biragub gaybet idenleri her kande ise halifelerine buldurub getürdüb mühkem tenbih ve te'dib idüb söyle ki halifeleri dahi bu babda ihmal idüb anın gibi emrime muhalafet idüb gaybet idenleri bulub getürmeye ilâm eyleye sinki gedüğü ahare virile Ve min baad emrime muhalif tayifei mezbureye iş itdirmiyesin (Nişancı Paşa Hazretlerine gönderildi Ba kapudanı müşarüniley) Fi 15 b 995,,

52

Mimar Sinan'ın yazdığı mektup üzerine amele ücretleri tespit edildi. Fakat amele gene fazla ücret istemekte devam etti. Bu sefer Mimar Sinan'a tekrar şu hükmü yazıldı :

" Istanbul kadısına ve mimar başına hükmü ki Bundan akdem eğer neccar ve eğer senk tiraşın yevmiye ücretleri on ikişer akçe olub ırgad- larun altışar iken sen ki mimarsın on altışar akçe almak lazımdır deyu arz etdüğün üzre zikrolunan taifeden üstadlara yevmiye ücretleri on altışar akçe üzre virilüb minbaad ziyade olımıya deyu fermanı şerifim virilüb ve kadimden ırgad dahi üstadların nisif ücretlerin alagelüb hâliyâ üstadlar on altışar olicak nihayet ırgadların ücreti sekizer akçe ola Hâliyâ bazi binalarda fermanı şeifime mugayir ziyade akçe virilüb alın- duğu istima olunur Sen ki mimarsın arz etdüğün üzere fermanı şerifim virilmegün tayifei mezbure ve bennayana verenler ziyade virüb aldıkları vaki ise emri şerifimin icrası için ihmal idüb men' itmiyesin Buyurdum ki hükmü şerifim vardukda bu babda gereği gibi mukayyed olub her kimin binası var ise sahiblerine ve eğer üzerlerine tayin olunan mimar ve halifelerine gereği gibi tenbih ve te'kid eyliyesin ki tayifei mezbureye fermanı şerifimden ziyade bir akçe virmeyüb ve aldırmıyalar Şöyleki eğer bina sahibidir ve eğer üzerine tayin olunan mimar ve halifedir fermanı şerifime muhalif ziyade akçe vireler ve mimar ve halife alduralar badet- tenbih anın gibi fermanı şerifime mugayir iş iden bina sahiblerin arz idüb mimar ve halifei te'dib eyliyesin Şöyleki bir binada fermanı şerifime mugayir iş ola neticesi size ayid olub özrüňüz kabul olmaz Ve bu hük- mü hümayunumu sicilli mahfuza kayıd eyleyüb dayima fermanı adalet

makrunkumla amel eyliyesiz deyu emri şerif virilmiştir (Emir yazılıub Nişancı Paşa'ya gönderilmiştir) Fi 29 receb 995. „

53

İstanbul'da amele ücretlerine dair Mimar Sinan'a ikinci hüküm :

„İstanbul kadisina ve mimar başına hüküm ki Sen ki kadisın mektub gönderüb hâliyâ kadimül eyyamdan mahrusei mezburede neccar ve benna tayifesi yevmî on ikişer akçeye ve ırgad tayifesi yevmî beşer akçeye ücretle işleyü gelmişler iken şimdiki halde kahtu galâ olduğuna binaen her birinin ücreti zîfi mertebesinden ziyadeye çıkışub ve Yehuda tayifesi âli binalara mübaşeret etmekle benna ve neccar tayifelerin hadden ziyade ücretle işledüb bu takdirce âmirei evkafa külli zararı olub üç bin akçe ile olacak meremmat altı bin akçe ile ancak olub bu sebeb ile memlekete külli ihtiâl gelmişdir deyu neccar ve benna tayifesi yevmî on altışar akçe ve ırgad tayifesi yevmî sekizer akçeden ziyadeye işlemek için hükmü hümâyunum virilmesin reca eylemişsin İmdi hususu mezbur için bir iki defa mimar başına hitaben emir virilüb emire muhalif ziyade ücret taleb idenlerün haklarından gelinmek ferman olunmuş iken mucibi ile amel olunmamağa sebeb nedir Buyurdum ki vardukda bu defa dahi mahrusei mezburede olan benna ve neccar ve halife-lerinin bir kaçın getürdüb. mukaddemâ olghelân emir mucibince benna ve neccar tayifesi yevmî on altışar akçeye ve ırgad sekizer akçeye işleyüb ziyade taleb idenler her kimler ise isimlerile yazub arz idesin ki haklarından gelinüb sayire mucibi ibret ola Ve bu emri şerifimin suretin siccili mahfuza kayıd eyleyesin ki min baad mazmunu hümâyunile amel olunub hilâfına cevaz gösterilmiye Fi 26 safer 996 ..“

Son hüküm kendisine yazıldığı zaman, Mimar Sinan tam 101 yaşında idi. İki buçuk ay sonra da vefat etti. Yerine Hassa mimarlardan Davud Ağa tayin edildi.

Ahmet Refik